

Nederland moet zich bekwamen in de kunst van de economische oorlogsvoering

Posted on 20 maart 2025 by Arnout Nuijt

Wat hebben de Amerikaanse dollar, microchiptechnologie en banken met elkaar gemeen? Het zijn belangrijke wapens op het moderne wereldwijde slagveld. Ze geven, stuk voor stuk, een land geopolitieke macht en ze zorgen ervoor dat je buiten het zicht van het publiek – in een andere dimensie – strijd met een tegenstander kunt voeren. Naast tanks, geschut, gemechaniseerde brigades, straaljagers, raketten, drones of zelfs kernbommen heb je economische en financiële wapens nodig, want die zorgen ervoor dat je – geheel in de stijl van de Chinese krijgsheer Sun Tzu – van je tegenstander wint zonder te hoeven vechten.

Chokepoints heet het uitstekend onderbouwde eerste boek van Edward Fishman, docent en onderzoeker internationale betrekkingen aan de Columbia University in New York. Eerder was Fishman onder andere werkzaam op het Amerikaanse ministerie van Buitenlandse Zaken (onder Obama) en was hij betrokken bij het voorbereiden en opleggen van economische sancties. Daarnaast schreef Fishman in

Foreign Affairs, The New York Times, The Wall Street Journal, The Atlantic en de *Washington Post*.

Knelpunten

Met een *chokepoint* wordt doorgaans een blokkade, knelpunt of, in goed Nederlands, *bottleneck* bedoeld, een belangrijk geografisch punt waar een leger, een vloot of handelsstroom niet omheen kan. Denk aan het Panamakanaal, Gibraltar, de Straat van Hormuz, de Bosporus en dergelijke.

Maar er zijn ook niet-geografische en minder zichtbare knelpunten en wel op economisch gebied, bij internationale financiële transacties en bij de ontwikkeling van de meest geavanceerde technologieën. Door op die knelpunten druk uit te oefenen door sancties, boetes en heffingen op te leggen, kun je als land in het moderne conflict je tegenstander frustreren, ondermijnen, hard straffen of ergens van weerhouden. De frontsoldaten in dit conflict zijn niet de dappere mannen en vrouwen die zich hebben aangemeld voor de militaire dienst te velde, maar zakenmensen en managers uit de financiële wereld, die eigenlijk op zoek zijn naar winstmaximalisatie, maar in geval van economische strafmaatregelen niet onder de orders van hun eigen regering uitkunnen.

Terwijl alle aandacht uitgaat naar de militaire lessen van de bloedige loopgravenoorlog in Oekraïne, die gepaard gaat met een afschuwelijk verlies aan mensenlevens, en naar nieuwe wapens zoals drones, zouden we eigenlijk het fenomeen van economische oorlogsvoering veel beter moeten bestuderen.

Fishmans boek behandelt in chronologische volgorde de economische sancties die de afgelopen decennia zijn opgelegd door de VS aan Rusland, Iran en China en leest als een handleiding voor het voeren van een economische oorlog.

Eensgezindheid en timing

Hij geeft ook tips hoe wel en niet te handelen. Bij het opleggen van sancties door de G7 aan Rusland bijvoorbeeld, die de Oekraïne-oorlog eigenlijk moesten voorkomen, duurde het overleg zo lang dat de sancties tien maanden te laat kwamen, stelt Fishman. Toen het pakket eindelijk klaar was, had Poetin inmiddels zo'n 220 miljard dollar verdiend door de verkoop van olie en gas en was zijn oorlogskas extra

gespekt.

Eensgezindheid en timing zijn dus van groot belang. Maar je kunt met sancties niet alles bereiken wat je zou willen. *Regime change* bijvoorbeeld, het omverwerpen van de regering van een vijandig land, bereik je volgens Fishman nooit met economische oorlogvoering.

Economie als geopolitiek middel

Chokepoints verschijnt op een historisch moment. Een mogelijke toenadering tussen VS en Rusland ligt in het verschiet, waarbij opheffing van sancties opgelegd door de VS aan Rusland wel eens onderdeel zou kunnen worden van een grote deal tussen Trump en Poetin. Tegelijk heeft Donald Trump met ongekennde snelheid een pakket aan economische maatregelen ter hand genomen en slaat vriend en vijand om de oren met invoerheffingen, die tot doel hebben om met stoom en kokend water een nieuwe en gunstiger geopolitieke of veiligheidspositie voor de VS te scheppen.

Nu hebben we de afgelopen jaren geleerd dat een land als China zijn bedrijfsleven gebruikt om een geopolitieke positie op te bouwen en potentiële tegenstanders afhankelijk of kwetsbaar te maken, dan wel de politiek van een ander land naar zijn hand te zetten. Maar het moge duidelijk zijn: het Westen en met name de VS, doet min of meer hetzelfde.

Economische oorlogsvoering en sancties hebben echter bijgedragen aan de fragmentering van de wereldeconomie. Diverse landen voelden zich bedreigd en namen tegenmaatregelen, die door weer andere landen werden opgevat als bedreiging.

Hoewel economische oorlogsvoering op zichzelf al sinds mensenheugenis wordt beoefend, ontdekte de VS tientallen jaren geleden de macht om de wereldeconomie naar zijn hand te zetten en bedrijven in het buitenland of zelfs hele landen te dwingen zich aan te passen aan zijn wensen.

VS neemt regie over wereldeconomie

De geglobaliseerde economie leek weliswaar een autonome machine die, buiten het bereik van traditionele overheden, werd aangestuurd door de markt, maar het

tegenovergestelde was waar. De wereldeconomie was in feite grotendeels gebaseerd op de Amerikaanse dollar, waarvan de rol (dankzij de oliehandel en internationale financiële transacties) bleef groeien, terwijl de Amerikaanse dominantie op de wereldhandel relatief afnam. Dankzij de dollar, computertechnologie en zijn bankenstelsel beschikte de VS over *chokepoints* waarover het relatief ongestraft kon beschikken om andere landen onder de duim te houden.

Terwijl het publiek dus dacht dat de wereldeconomie geregeerd werd door de markt, was de regie op fenomenale wijze overgenomen door de VS. Dat kwam zowel de Democraten als de Republikeinen goed uit. President Biden breidde bijvoorbeeld de sancties uit die zijn voorganger, president Trump, richting de Chinese tech-sector had uitgevaardigd.

Daarbij werd onder andere het Nederlandse ASML (een producent van extreem geavanceerde en onontbeerlijke machines voor de vervaardiging van microchips) gedwongen de export naar China te staken, overigens in overleg met de Nederlandse regering.

Trumps sancties tegen China hadden succes

Trump heeft, zo stelde Fishman vorige week in een interview over zijn boek met de Britse krant *The Guardian*, in zijn eerste ambtstermijn laten zien dat de VS met gerichte sancties wel degelijk wat heeft kunnen doen tegen de opkomst en de praktijken van China, waaronder grenzeloze diefstal van Amerikaanse patenten. Hij deed dat volgens Fishman op een manier die geen grote schade aan de economische betrekkingen tussen China en de VS berokkende.

Fishman is overigens in principe ook positief over het gebruik door Trump van invoerheffingen ten behoeve van het vergroten van de nationale veiligheid, maar hij waarschuwt daar wel bij dat die heffingen een beduidend zwakker wapen zijn dan een pakket van sancties of exportrestricties.

Welke lering kunnen we uit *Chokepoints* trekken? In ieder geval dat een sterke militaire defensie en een blindelings vertrouwen op wapens niet alles is. Dat Nederland zijn defensie op orde moet krijgen en daarvoor extra moet investeren is helder. Ons land met zijn spreekwoordelijke open economie, waardoor zijn *supply chains* sterk worden beïnvloed door geopolitieke ontwikkelingen, moet zich echter

ook grondig voorbereiden op economische oorlogsvoering en zijn eigen *chokepoints* exact identificeren en kundig beschermen.

Fishmans advies aan de VS is om een permanente raad voor economische oorlogsvoering in te stellen, met daarin speciaal getrainde vertegenwoordigers van de ministeries van Buitenlandse Zaken, Financiën en Handel, naast *officials* van de veiligheidsdiensten en andere relevante federale agentschappen. Ook stelt hij voor dat universiteiten economische oorlogsvoering als vak gaan doceren, waarmee hij het belang van de rol van economische oorlogsvoering voor de toekomst onderstreept.

Permanente raad voor economische oorlogsvoering

Zo'n permanente raad voor economische oorlogsvoering is voor ieder land wellicht een goed idee, want met zo'n multidisciplinaire benadering kun je verrassingen voorkomen en heb je je plannen zo klaar in geval van een dreiging. Je hoeft niet meer te vertrouwen op crisis management of ad hoc-advisering en – als je zelf goed voorbereid bent – maak je jezelf ook minder afhankelijk van bondgenoten. Om zo'n raad zo goed mogelijk strategisch te laten denken zou je ook nog een stafofficier van defensie kunnen toevoegen en daarnaast, omdat er aanwijzingen zijn dat de VS weleens zou kunnen gaan spelen met de koers van de dollar, ook een hoge functionaris van je centrale bank.

Economische globalisering heeft de wereld per saldo rijker gemaakt, maar niemand heeft ooit kunnen bewijzen dat de wereld daarmee ook veiliger is geworden, zegt Fishman. Hij ziet een onmogelijke drie-eenheid in de wereld ontstaan: van economische verwevenheid, van economische veiligheid en van geopolitieke competitie. In zijn ogen kunnen die drie elementen niet allemaal tegelijk naast elkaar bestaan. Fishman verwacht daarom dat de noodzaak van grotere economische veiligheid én toenemende geopolitieke rivaliteiten ertoe zullen leiden dat economieën steeds minder met elkaar verweven zullen raken en dat de globalisering sterk zal afnemen.

*Edward Fishman, **Chokepoints. American Power in the Age of Economic Warfare**, New York, 2025*

***Arnout Nuijt** is geopolitiek analist.

Wynia's Week verschijnt drie keer per week, **156 keer per jaar**, met even onafhankelijke als broodnodige artikelen en columns, video's en podcasts. U maakt dat samen met de andere donateurs mogelijk. Doet u weer mee, **ook in het nieuwe jaar 2025? Kijk [HIER](#)**. Hartelijk dank!